

Dita Sproģe

Metodiskais materiāls - *Kolektīvās muzicēšanas veidi un to nozīme profesionālās ievirzes mūzikas izglītībā*

Kolektīvās muzicēšanas nozīme

Kā minēts darba ievadā, tad pēdējos gados profesionālās ievirzes mūzikas skolās Latvijā liela uzmanība tiek pievērsta kolektīvās muzicēšanas prasmju un iemaņu izkopšanai dažāda sastāva mūzikas kolektīvos. Profesionālās ievirzes mūzikas izglītības programmas mācību priekšmetu obligātajā saturā kolektīvā muzicēšana iekļauta, pamatojoties uz tās nepieciešamību mākslinieciskās pieredzes veidošanā radošās darbības procesā. Par to liecina arī mācību stundu skaita sadalījums mūzikas skolā - individuālajai instrumentu spēlei paredzētas 420 kontaktstundas gadā (mūzikas vidusskolas skolēniem), savukārt, kolektīvās muzicēšanas nodarbībām paredzētas 490 mācību stundas gadā (Mācību metodiskais materiāls, 2011).

Muzicējot kolektīvā, skolēnam pilnveidojas gan individuāli izvēlētā instrumenta spēles pārvaldīšana, gan kopīgā ansambļa izjūta, palielinās iekšējā motivācija, tiek izkopta prasme sadarboties. Kolektīvā muzicēšana ir arī iespēja sevi pierādīt, mainīt savu attieksmi, uzskatus un pat raksturu. Kolektīvā muzicēšana attīsta un izkopj:

- a) uzticēšanās un paļaušanās prasmes;
- b) estētiskās gaumi;
- c) komandas darba iemaņas;
- d) prasmes problēmu risināšanā;
- e) pašdisciplīnu;
- f) tiekšanos pēc izcilības;
- g) uzņemties līderpozīciju;
- h) apņēmību, apzinību;
- i) pašcieņu, pašvērtējuma prasmes;
- j) neatlaidību;
- k) savstarpēju sadarbību un līdzāspastāvēšanas prasmes;

- 1) prasmes darboties konkurences apstākļos. (Monascal,2015; Sannino, Elis ,2014)

Tā kā muzicēšana veicina pašapziņas attīstību, tad jaunajam mūziķim ir svarīgi apzināties, cik nozīmīgs un svarīgs viņš ir savam kolektīvam. Muzicējot kolektīvā, skolēns saskaras ar dažādiem izaicinājumiem, īpaši, ja tiek uzstādīti augsti mērķi. Ļoti nozīmīga līdzdalība šeit ir pedagogam, kuram jāprot atrasties blakus un īstajā brīdī atbalstīt skolēnu. Darbojoties kolektīvā, skolēns iemācās būt par sevi pārliecināts.

Jaunie mūziķi jau no paša sākuma iepazīst mūzikas estētisko skaistumu. Caur praktisko darbību skolēns veido un izkopj savu estētisko gaumi gan mūzikā, gan mākslā kopumā. Jo vairāk jaunais mūziķis iepazīs mākslas patieso vērtību, jo augstākas kļūs viņa paša prasības pret to.

Jebkura veida kolektīvā muzicēšana ir lielisks veids kā iemācīties strādāt komandā. Gan ansamblī, gan orķestrī katram mūziķim ir sava noteikta darbības funkcija, un tieši sadarbošanās komandā māksliniecisko kolektīvu spēj novest līdz kopīgam mērķa realizācijai. Pedagogam, uzsākot darbu pie jaunizveidota kolektīva, vispirms jāiemāca, ka augsti mērķi sasniedzami, visiem dalībniekiem strādājot komandā.

Kolektīvā muzicēšana attīsta koncentrēšanās spējas un prasmi risināt dažāda rakstura problēmas. Skolēns, darbojoties kolektīvā, iemācās ātrāk reaģēt, apgūstot jaunu mūzikas materiālu. Jaunajam mūziķim jāspēj saredzēt gan skaņdarba kopainu, kas nepieciešama kolektīvai skaņdarba apguvei, gan sīkas detaļas, kur nereti iespējamās tehniskas un stilistiskas grūtības, kurām salīdzinoši ātrā tempā jāspēj patstāvīgi rast risinājumu. Jebkura veida ansamblis jaunajam mūziķim māca dzirdēt gan sevi, gan pārējos (Intervija ar Vanagu K., 2015). Tiek attīstītas arī koncentrēšanās spējas, jo kopmēģinājuma laikā skolēns ir spiests neatlaidīgi koncentrēties visu mēģinājuma laiku.

Kolektīva dalībniekiem ir jāievēro kolektīva disciplinārie noteikumi. Latvijas Radio bigbenda direktors Māris Briežkalns uzskata, ka kolektīvā muzicēšana ir īstā vieta, kur skolēns apgūst disciplīnu. (Intervija ar Vanagu K., 2015). Skolēni, muzicējot kolektīvā, iemācās klausīties vadītāja norādījumos, kas māca viņus adekvāti uzvesties gan mēģinājumos, gan koncertos, gan dodoties izbraukumos ar kolektīvu. Vadītājs, prasot kolektīvam ievērot noteikto disciplīnu, jaunajiem mūziķiem māca precīzu laika plānošanu un mēģinājumu un koncertu grafika ievērošanu. Skolēni, īpaši

pusaudžu vecumposmā, iemācās kontrolēt savus individuālos impulsus, lai sasniegtu kolektīva kopējos mērķus.

Lielu muzikālo pieredzi jaunaļiem mūziķiem sniedz dalība profesionālu mūziķu un izcilu pedagogu meistarklasēs. Šāda veida kontakti iedvesmo bērnu tiekties pēc izcilības. Ļoti ieteicami ir profesionālu mūziķu koncertu apmeklējumi, lai skolēniem rastos motivācija un vēlme līdzināties kādam, kuru viņš apbrīno. Jaunaļiem mūziķiem ir svarīgi zināt, cik daudz un smagi jāstrādā, lai sasniegtu izcilus rezultātus mūzikā.

Kolektīvā muzicēšana ir viens no pašrealizācijas un kreativitātes attīstības veidiem. (Eric Akrofi, Maria Smit & Stig Magnus Thorsen, 2007) Ansamblis, orķestris, tai skaitā bigbends ir vieta, kur jaunaļam mūziķim tiek dota iespēja attīstīt līdera prasmes. Līderis ieņem savas instrumentu grupas vadītāja vietu, tādējādi skolēns iemācās būt atbildīgs par grupas darbu, kuras vadību ir uzņēmis. Līderis sniedz uzmundrinājumu, uzslavu, pozitīvu kritiku un ieteikumus saviem grupas biedriem. Galvenais līdera uzdevums ir rādīt priekšzīmi, būt par piemēru pārējiem grupas dalībniekiem.

Skolēni, kuri spēlē ansablī vai orķestrī, tāpat nes atbildību par savu individuālo darbu – sava instrumenta vai balss partijas sagatavošanu, uzstādot sev noteiktas prasības un attīstot patstāvīgā darba iemaņas. Mēģinājumu, koncertu, meistarklašu un izbraukumu procesā jaunie mūziķi iemācās, kas ir regulārs un neatlaidīgs darbs un kādi ir tā rezultāti. Šo pieredzi skolēns var pielietot jebkurā viņa izvēlētajā karjerā arī nākotnē.

No brīža, kad skolēns tiek uzņemts kolektīvā, jaunais mūziķis kļūst par daļu no tā. Viņš izjūt, ka viņa klātbūtne ir svarīga un vērtīga (Monascal,2015). Esot kolektīvā, skolēns neizjūt tik lielas bailes no neveiksmēm, kā esot vienam, turklāt daudzi skolēni, kuri jūtas nenovērtēti un nepieņemti savās vienaudžu grupās, šeit sajūt savu nozīmīgumu (Sannino, Elis ,2014).

Darbojoties un muzicējot individuāli vai kolektīvā, jaunais mūziķis pakāpeniski sevi sāk identificēt kā profesionālu mūziķi ar attiecīgu uzvedību un rīcību. Skolēns, kurš mācās no savas un citu pieredzes, pakāpeniski izkopj vajadzīgās prasmes un iemaņas, lai sasniegtu programmas prasībām atbilstošu līmeni. Tas notiek gan mūzikā, gan jebkurā citā jomā, kur nepieciešama prakse, lai gūtu panākumus. Caur nebeidzamām praksēm, jebkurš skolēns sevī saredzēs muzikālo prasmju

attīstību. Jaunie mūziķi jau ļoti agri saprot, ka izcilība nav iespējama bez nopietnas piepūles un prakses.

Mūzikas kolektīvā jaunie mūziķi no dažādiem sociāliem un ekonomiskiem slāņiem kopīgi mācās iecietību viens pret otru, elastību, sadarbību un līdzaspastāvēšanu, piedzīvojot dažādas situācijas. Bieži vien vērojams, ka jaunie mūziķi cīnās par labākā spēlētāja titulu, sacenšoties gan ar paša spējām, gan citu. Mācoties, muzicējot un ceļojot kopā, izveidojas ilgstoša un patiesa draudzība vienaudžu vidū (Monascal, 2015). Kolektīvā muzicēšana prasa augstu sadarbības līmeni no visiem dalībniekiem (Sannino A., Elis V., 2014). Sadarbības līmeni nosaka katra paša attieksme pret sevi, savstarpējā grupas attieksme, un kopējā kolektīva attieksme. Ļoti nozīmīga ir komunikācija starp solistu un ansambļa dalībniekiem, kā arī tas, kā kolektīvam veidojas komunikācija ar vadītāju. Šī sadarbības pieredze sniedz kolektīvam izpratni par dažādām lomām un situācijām, kuras viņi piedzīvo kopīgi sadarbojoties.

Konkurence ir daļa no cilvēka dabas. Kolektīvā muzicēšana piedāvā īpašu sadarbības veidu, kur mūziķi iemācās konkurēt bez negatīvām sekām. Veselīga konkurence mācību procesu padara interesantāku, jo konkurence visam kolektīvam rada jaunu pieredzi. Vadītājam ir jāsniedz iespēja jaunajiem mūziķiem sacensties, jo tā ir daļa no sadarbības. Konkurence ir veids kā pārbaudīt savas spēju robežas drošā vidē, nebaidoties kļūdīties (Monascal, 2015).

Kolektīvās muzicēšanas veidi

Kā iepriekšminēts, profesionālās ievirzes mūzikas skolās kolektīvā muzicēšana ir ieņēmusi tikpat nozīmīgu vietu kā individuālā instrumenta spēle. Gan individuālā, gan kolektīvā muzicēšana attīsta skolēna garīgo izaugsmi, veido brīvu, atbildīgu un radošu personību.

Mūzikas izpildīšanas praksē ir ļoti daudz koru, ansambļu un orķestru veidi pēc to kvalitatīvā un kvantitatīvā sastāva iedalījuma. Katram mūzikas kolektīva sastāvam piemīt noteikts skanējums, kas atkarīgs no balsu un instrumentu skaita un sastāva, un mākslinieciskā izpildījuma nozīme, ko nosaka izpildāmās mūzikas žanrs. Biežāk sastopamie kolektīvās muzicēšanas veidi un sastāvi ir:

kori:

- viendabīgie:
  - a) bērnu koris (zēnu vai meiteņu koris, zēnu un meiteņu koris);
  - b) sieviešu koris;
  - c) vīru koris;
- jauktie kori:
  - a) jauktais koris (diskanti + vīru balsis);
  - b) jauktais koris (sieviešu + vīru balsis);

ansambļi pēc izpildītāju sastāva:

- vokālie ansambļi (zēnu, meiteņu, sieviešu, vīru, jauktie ansambļi u.c.);
- instrumentālie ansambļi (stīgu, pūšamo instrumentu, taustiņinstrumentu, jaukta tipa instrumentu u.c.);
- vokāli instrumentālie ansambļi;

ansambļi pēc dalībnieku skaita:

- duets;
- trio,
- kvartets,
- kvintets;
- sekstets;
- septets;
- oktets;

orķestri:

- stīgu orķestris;
- pūtēju orķestris;
- simfoniskais orķestris u. c.;

specifiski ansambļu un orķestru sastāvi populārās un džeza mūzikas atskaņošanai:

- kombo (combo);
- bigbīts (big beat);
- bigbends (big band)
- estrādes ansamblī;
- estrādes orķestri u.c.

Tā kā bakalaura darba tēma saistīta ar specifiska izpildītāju sastāva veida – bigbenda mēģinājumu procesa pētniecību, tad sīkāk tiks apskatīti tikai atsevišķi pēdējā uzskaitītā tipa klasifikācijas ansambļu un orķestru veidi.

Kombo tipa ansamblis vistiešākajā ziņā ir saistīts ar džeza mūziku. Tajā ietilpst pūšaminstrumentu grupa, ritma grupa, ģitāra un kontrabass (klavieres). Visbiežāk sastāvā spēlē 6-7 mūziķi. Gan instrumentu daudzums, gan tā sastāvs var mainīties, atkarībā no atskaņojamās mūzikas materiāla.

Bigbīta sastāvu veido trīs elektroniskās ģitāras, no kurām pirmā izpilda melodiju, otrā pilda harmonisko funkciju, bet trešā – basģitāra - basa partiju. Sastāvā ietilpst arī sitamo instrumentu komplekts un taustiņinstrumenti. Bigbītā nereti tiek iekļauta arī tuba, trombons un saksofons (tenors, vai baritons).

Estrādes kvartetos un kvintetos, atšķirībā no *combo* un *big beat* sastāviem, ietilpst klarnete, akordeons, ģitāra un kontrabass. Šādam kvinteta sastāvam ir specifisks skanējums, kuru veido ksilofona, vibrofona, ģitāras, tenora saksofona, kontrabasa un sitamo instrumentu skanējums.

Jebkurš estrādes orķestris, neatkarīgi no tā lieluma, dalās trīs instrumentu grupās:

1. koka pūšaminstrumentu grupa (2 alta saksofoni, 2 tenora saksofoni, baritona saksofons);
2. metāla pūšaminstrumentu grupa (4 trompetes, 4 tromboni);
3. ritma grupa (ģitāra, sitaminstrumenti, taustiņi, kontrabass).

Mazā orķestra sastāvā ir saksofons, klarnete, divas trompetes, viens trombons, sitaminstrumentu grupa, ģitāra, taustiņi un kontrabass. Sastāvā spēlē aptuveni desmit mūziķi. Savukārt, vidējais orķestris sastāv no diviem tenora saksofoniem, trīs trompetēm, viena trombona, sitaminstrumentu grupas, ģitāras, taustiņiem un kontrabasa. Šāda veida orķestrī spēlē aptuveni 12 mūziķi.

Lielais estrādes orķestris sastāv no vismaz diviem alta un tenora saksofoniem, viena baritona saksofona, četrām trompetēm, četriem tromboniem, sitaminstrumentu grupas, ģitāras, taustiņiem un kontrabasa (Vincent, 2014).

Atsevišķi instrumenti un instrumentu grupas kopējā ansambļa un orķestra skanējumā izpilda dažādas funkcijas:

- a) melodisko funkciju, kas saistīta ar izpildījuma melodisko līniju;
- b) harmonisko funkciju, kas saistīta ar ansambļa vai orķestra harmonisko izklāstu;
- c) *pedāļa* funkciju, kas saistīta ar garo akordu izturēšanu pavadījumā;
- d) ritma funkciju (Браславкий, 1974).